

LUND UNIVERSITY

Massmedias makt över tanken: Bildfilmer och babbelflöde ett hinder för att tänka själv

Persson, Anders

Published in:
Helsingborgs Dagblad

1990

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Persson, A. (1990). Massmedias makt över tanken: Bildfilmer och babbelflöde ett hinder för att tänka själv. *Helsingborgs Dagblad*.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Massmedias makt över tanken

AD 2/3 1990

DEN TANKEKONTROLL som Olof Petersson och Ingrid Carlborg talar om i sin rapport från maktutredningen, "Makten över tanken", förutsätter att människors tankar formas. Men kontroll kan också bestå i att tankar blockeras genom ett så stort flöde av flimmer och babbel i medierna att innehållet begravs.

Bildflimmer och babelflöde ett hinder för att tänka själv

I en av maktutredningens senare rapporter, "Makten över tanken" behandlar Olof Petersson och Ingrid Carlborg den makt som utövas genom massmedia. De ser massmedia dels som en aktör vilken självständigt kan utöva makt, dels som en arena där olika aktörer och upptättningar strider om att påverka opinionen.

Två perspektiv är helt avgörande för Petersson & Carlborgs framställning. För det första det perspektiv genom vilket de betraktar och för det andra det perspektiv utifrån vilket de värderar massmedias maktutövning.

Författarna betraktar massmedia som en arena där det utspelas en kamp om människors verkligtidsuppfattning. Det maktperspektiv de därvidlag anlägger är maktutövning genom tankekontroll. De värderar massmedias maktutövning mot bakgrund av en idealtypisk demokratikonstruktion.

Tankekontroll

Petersson & Carlborg försöker alltså studera massmedias tankekontroll. De frågar t ex: Vilka är opinionsbildarna? Vilka utövar makt i massmediesystemet? Vilket språk kommuniceras i massmedia? Vilken är journalisternas roll? Vilken är medborgarnas roll?

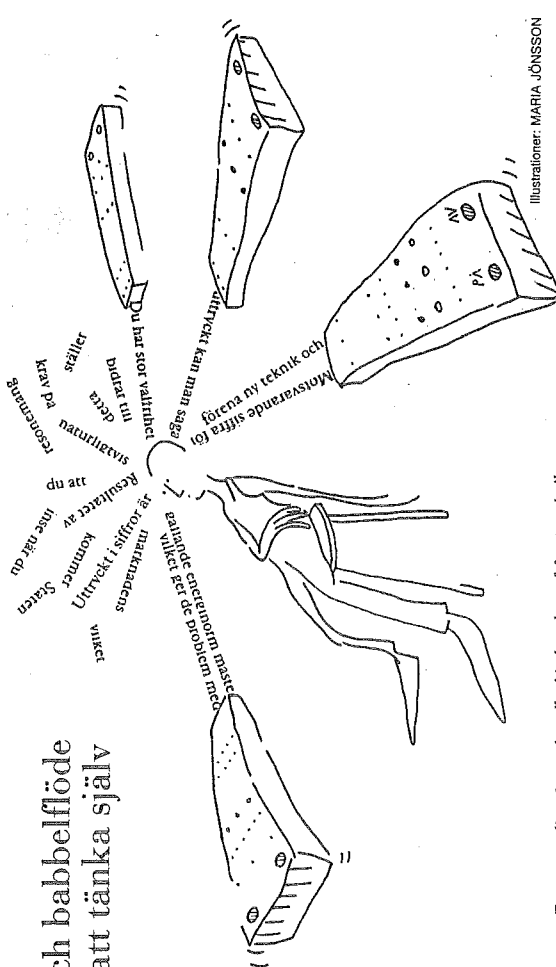
Frågorna besvaras kvantitativt med hänvisning till tillgänglig statistik och en egen enkätundersökning bland ett urval journalister och informanter.

Resultatet är i korthet följande: Massmedia sys vara ett instrument för politiska och ekonomiska maktutövare samtidigt som massmedia i ökande grad fått en egen, självständig roll, vilken i sin tur givit journalisten en vis möjlighet att gentemot politiska och ekonomiska uppdragsgivare och påtryckare hävda sin självständighet.

Präglat språk

Samtidigt inhägnas denna självständighet av en viss logik, vilken följer av konkurrensen om läsare/lyssnare/tittare, som innebär att massmedias och därmed journalistens ansträngningar i hög grad koncentreras till det sensationella eller ämestone "saljan-de". Denna logik sätter också sin prägel på språket i media. I denna kamp mellan politiska och ekonomiska intressenter, mellan massmedia/journalister och intressenter samt mellan konkurrerande media, reduceras medborgarna till konsumenter av en uppsättning uppfattningar vilka de har små möjligheter att påverka.

Massmedias sätt att fungera värderas i förhållande till en idealtypisk demokratikonstruktion.

Illustrationer: MARIA JONSSON

stär och faller med hur varierat det synnerligen rika utbudet är. Det räcker inte med att det finns många röster, de måste vara olika. Detta säger emellertid inget om tankekontroll. För att uttala oss om den måste vi veta vad människor tänker och hur tänkandet är relaterat till massmedias påverkan.

Däremot skulle det synnerligen rika utbudet kunna ge upphov till tankeblockering vilket i sin tur skulle kunna vara en förutsättning för tankekontroll. Men skulle kunna tänka sig en tankekontroll som utövas genom att ett enormt flöde av ord och tecken, ett rikt flimmer av bilder och en mångfald av babblande röster förvärrar individens möjligheter att tänka själv. Låt mig ta ett exempel:

Framlöst mig på skrivbordet ligger fem volymer från den nu avslutade statliga maktutredningen, ca 1 500 sidor text. Detta är endast en bråkdel av alla de textidor maktutredningen producerat och det reser naturligtvis frågan om maktutredningens resultat är tillgängliga. Vilka människor har tid, lust och möjlighet att ta sig igenom detta enorma flöde av ord?

Begravs i flödet

Trots att studiet av makt för närvarande är mitt arbete måste jag medge att jag bivar inför mängden. Innehållet är inte svårtilgängligt men det håller hela tiden på att begravas i ordflödet. Det är naturligtvis i princip en omöjlighet för den som inte har betydelse av makt som sitt arbete och som får betalt för att läsa maktutredningens rapporter, att trots denna strida ström av ord på annat sätt än att helt eller delvis låta bit åt läsa dem. Om så blir fallet kommer denna allmänna upplåtningen om maktutredningens resultat att kontrolleras av journalister, recensenter och andra skribenter.

Maktutredningen, undertecknad och du som eventuellt läser denna artikel är således på ett onödigt sätt en del av tankekontrollens problem. Men notera att vi är det, inte därför att det råder brist på information, utan därför strömmen av ord är så omfattande.

Den tankekontroll Olof Petersson och Ingrid Carlborg talar om förutsätter att människors tankar formas. Tankekontroll som kan uppstå genom tankeblockering utövas genom att tänkande förhindras. Tankkontroll kan utövas genom att många flödar, flimrar och babblar.

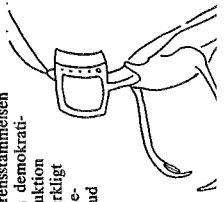
Anders Persson

Olof Petersson och Ingrid Carlborg: Makten

Mot den bakgrunden blir såväl påståendet om tankekontroll som det som vad som befrämjar demokrati blott en lek med ord om man inte bemödar sig om att utvärdera hur "effektiv" tankekontrollen respektive demokrati i verkligheten är, d v s om motpartens tankar verkligen blir kontrollerade och om massmedia verkligen används på ett sätt som är allsidigt. Petersson & Carlborg stannar hela tiden på sådant som är i sig själva med inskränker sig framställningen till att handla om förutsättningar och sannolikheter, när den ju egentligen skulle ha varit en undersökning av tankekontroll och en jämförelse av demokratiska och verkliga företeelser.

Därmed inte sagt att boken är ointressant eller dålig, snarare att författarna borde ha genomfört den undersökning av tankekontroll (vilket hade krävt kvalitativa metoder och läsundersökningar), som de säger att massmedia utövar.

Överensstämmelsen mellan demokratikonstruktion och verkligt massmediautövning

lysnarnas/tittarnas tankar verkligen påverkas och kontrolleras av massmedia.

Studerar bara förutsättningar

Det är självklart mer sannolikt att jag kan påverka många personers tankar om jag förfogar över en tidning, än om jag inte gör det. Men vilka är de personer jag påverkar, vilka tankar har jag förutsättningar att kontrollera, i vilken grad samtycker de som blir påverkade och i vilken grad blir de manipulerade – detvore problemet värda att studera inom ramen för tankekontrollperspektivet. Men eftersom Olof Petersson och Ingrid Carlborg endast studerar förutsättningar för tankekontroll har de knappast någon möjlighet att jämföra ideal och verklighet annat än möjligtvis i termer av sannolikheter.

Som ett exempel på att deras framställning har karaktären av formell undersökning av förutsättningar att utöva tankekontroll kan nämnas följande: De säger att ett rikt och varierat utbud av konkurrerande tidningar är viktigt för att tillgodose kravet – som en idealtypisk demokrati ställer – på allsidig information. Förekomsten av konkurrerande tidningar kan mätas, liksom hur rikt och varierat deras utbud är. Men den mätningen kan göras helt oberoende av hur läsaren läser tidningen, hur många olika tidningar läsaren läser, hur innehållet uppfattas av läsaren och om läsaren de facto blir

Formar medier våra tankar eller hindrar de oss från att assimilera nya kunskaper och producera nya tankar?